

Viden vokser af praksis

Videncenter for eksterne læringsmiljøer

Udgivet af

@Skoletjenesten

December 2018

Skoletjenesten – videncenter for
eksterne læringsmiljøer

Gyldenløvesgade 15, 5. sal
1600 København V

skoletj@skoletjenesten.dk
www.skoletjenesten.dk

Redaktion

Marie Damsgaard Andersen (ansv.)

Siska Rohr Harrebye

Poul Vestergaard

Dorte Villadsen

Grafisk design

Le Lyhne Fischer

leoglyhne.dk

Tryk

Kandrups Bogtrykkeri A/S

Fotos

Forside: Jeppe Carlsen ©Københavns Befæstning

Side 2: Laura Laasik @Nikolaj Kunsthal

Side 3: Carsten Andersen @Skoletjenesten

Side 4: Frida Gregersen @Thorvaldsens Museum

Side 8: @KØS – Museum for kunst i det
offentlige rum

Side 9: @Statens Naturhistoriske Museum

Side 10: Thomas Ziegler Larsen

@Naturcenter Amager Strand

Side 12: Sidsel Kirk ©Københavns Museum

Bureau Detours ©Københavns Museum

Side 13: Sofie Amalie Klougart ©ARKEN Museum
for Moderne Kunst

Side 19: Kasper Kristoffersen ©Musikmuseet

Side 20: Ulla Didriksen @Skoletjenesten Bornholm
Ulla Kjær Kaspersen @Skoletjenesten
Øresund

Side 23-29: Carsten Andersen @Skoletjenesten

Side 29: Frida Gregersen @Thorvaldsens Museum

Skoletjenesten – videncenter for eksterne læringsmiljøer er et samarbejde mellem Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune, kommunerne i Region Hovedstaden og Region Sjælland samt en række museer, kulturinstitutioner og uddannelsessteder. Vi udvikler og deler viden om undervisning i eksterne læringsmiljøer med kulturinstitutioner, kommuner, uddannelsesinstitutioner og andre nationale aktører, der i sidste ende bidrager til, at kultur, natur og kunst er et grundelement i børn og unges læring og dannelse. Skoletjenesten finansieres med midler fra Undervisningsministeriet, Københavns Kommune og Frederiksberg Kommune.

Indhold

Et videncenter for eksterne læringsmiljøer	4
Viden vokser af praksis	8
Fokus: Partnerskaber	14
Fokus: Digitalt mødested for lærere og eksterne læringsmiljøer	21
Kvalificering af viden	22
Viden i anvendelse	26
Hele vejen ud til lærere og pædagoger	30
Videncenteret i tal	35

Velkommen til videncenteret

Ikke to år har været ens, siden Skoletjenesten startede i 1970. Skoletjenestens opgaver ændrer sig, og senest har folkeskolereformen og åben skole understreget behovet for viden og metoder til at kvalificere eksterne læringsmiljøer og skolernes brug af dem. Det har betydning for, hvor vi går hen.

I 2016 satte en ny vision og mission nye mål for Skoletjenesten med et nationalt perspektiv. I 2017 begyndte vi systematisk at arbejde med pædagogiske laboratorier som et redskab til at skabe viden af praksis. I 2018 sprang vi ud som videncenter for eksterne læringsmiljøer.

Skoletjenestens transformation til videncenter har været undervejs i flere år. Og vi er stadig på vej. Denne publikation tegner et billede af vores meget forskelligartede praksisser. Mange målgrupper; forskellige vidensfelter; geografisk spredning. Vi gør os løbende erfaringer og kvalificerer vores måder at arbejde på. Men samtidig med at videncenteret udvikler fælles viden, skal der være plads til at forfølge de perspektiver, der opstår i det daglige. For vi tror på, at relevant og anvendelig viden skal have lov at vokse af praksis.

Poul Vestergaard, leder
Marie Damsgaard Andersen, souschef

ET VIDENCENTER FOR EKSTERNE LÆRINGSMILJØER

Findes der en sektor for undervisning i eksterne læringsmiljøer? Hvis der gør, står Skoletjenesten midt i den. Skoletjenesten er født i 1970'erne af et samarbejde mellem én kommune og ét museum og har siden arbejdet for at koble kommuner og skoler med kulturinstitutioner og eksterne læringsmiljøer.

Det er indarbejdet i vores organisation, hvor partnerskaber med kulturinstitutioner og kommuner er det fundament, som videncenteret bygger på. Kommunerne udgør Skoletjenestens bestyrelse, og de er partnerne bag flere af Skoletjenestens driftsenheder. Gennem partnerskaberne med kulturinstitutionerne er Skoletjenesten med til at udvikle og drive 20 forskellige undervisningsafdelinger i eksterne læringsmiljøer. Og på opdrag fra Undervisningsministeriet og Kulturministeriet varetager Skoletjenesten driften af Nationalt netværk af skoletjenester.

De forskellige dele af Skoletjenestens virksomhed er spredt over landet. Sekretariatet har til huse i Københavns Kommune. Her sidder ledelsen og administrationen, som tager sig af den daglige drift. Her sidder også Pædagogisk Udvikling, som understøtter pædagogisk kvalificering af Skoletjenestens aktiviteter, både internt og eksternt, og Kommunikation, som blandt andet driver skoletjenesten.dk og understøtter videndeling i Skoletjenesten.

Skoletjenestens afdelinger og driftsenheder er spredt over Region Hovedstaden og Region Sjælland. Og Nationalt netværk af skoletjenester er forankret i tre kommunale partnerskaber vest for Storebælt.

Skoletjenestens organisation er et billede på kompleksiteten i den sektor for undervisning i eksterne læringsmiljøer, som er under udvikling. Det er i de udfordrende, men givende partnerskaber mellem kommuner, skoler og eksterne læringsmiljøer, at de værdifulde resultater skabes.

“Skoletjenestens vision er at skabe en enestående dansk sektor for undervisning i eksterne læringsmiljøer, hvor kulturinstitutioner, kommuner og uddannelsesinstitutioner tager fælles ansvar for at udvikle skoletjenester, der gør kultur, natur og kunst til et grundelement i børn og unges læring og dannelse.”

Skoletjenestens vision

BESTYRELSE

Politisk repræsentation fra Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune,
KKR Hovedstaden og KKR Sjælland

DIREKTØRKREDS

Faglig repræsentation fra Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune, BKF Hovedstaden,
BKF Sjælland, kulturinstitution med partnerskab

LEDELSE

Afdelinger	Pædagogisk udvikling	Kommunikation	Administration
2017-18 Partnerskaber med kulturinstitutioner og eksterne læringsmiljøer			

PROJEKTER OG DRIFTSENHEDER MED SELVSTÆNDIGE STYREGRUPPER

Naturcenter Amager Strand	Københavns Befæstning	Skole- tjenesten Øresund	Skole- tjenesten Bornholm	Nationalt netværk af skoletjenester
Partnere: Københavns Kommune og Frederiksberg Kommune	Partnere: Rødovre Kommune, Frederiksberg Kommune og Københavns Kommune	Partnere: Malmø Universitet, Malmø kulturfor- valtning	Partnere: Bornholms Regions- kommune, Bornholms Museer og Natur Bornholm	Partnere: Undervisnings- ministeriet, Kultur- ministeriet, Hjørring Kommune, Viborg Kommune og Fredericia Kommune

I skoleåret 2017-18 har Skoletjenesten partnerskaber med og undervisningsafdelinger på:

- Arbejdermuseet
- ARKEN
- Danmarks Tekniske Museum
- Dansk Arkitektur Center
- Den Blå Planet
- Designmuseum Danmark
- Det Danske Filminstitut/Film-X
- KØS
- Museet for Samtidskunst
- Museum Vestsjælland
- Sagnlandet Lejre
- Statens Museum for Kunst
- Statens Naturhistoriske Museum

- Vikingskibsmuseet
- Zoo

Nationalmuseet

- Musikmuseet

Historie & Kunst

- Københavns Museum og Stadsarkivet
- Thorvaldsens Museum

Hertil kommer afdelingerne i driftsenhederne:

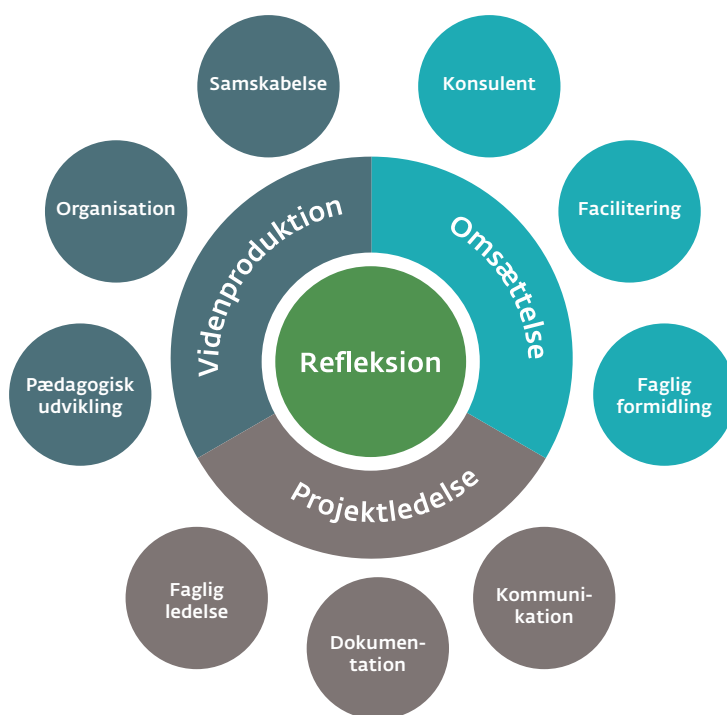
- Københavns Befæstning
- Naturcenter Amager Strand

SKOLETJENESTENS MEDARBEJDERE

Skoletjenestens største ressource er vores medarbejdere. Gennem det daglige arbejde i Skoletjenestens praksisser får medarbejderne erfaring med mange aspekter af undervisning i eksterne læringsmiljøer og udvikler ekspertise inden for hver deres område. I 2017-18 har Skoletjenesten udarbejdet en kompetenceplan, der danner rammen for en fortløbende udvikling af kompetencer i Skoletjenesten.

Skoletjenestens medarbejdere har mange forskellige faglige baggrunde. Sekretariatet består af ledelsen, administrationen, Pædagogisk Udvikling og Kommunikation, der har en faglig uddannelse inden for hver sit felt.

Skoletjenestens afdelinger er bemandet af undervisnings- og udviklingsansvarlige og -medarbejdere. De har typisk en pædagogisk baggrund som læreruddannet eller cand.pæd. eller en faglig baggrund inden for det fagområde, de arbejder med, f.eks. en kandidatuddannelse i kunsthistorie, historie, biologi eller lign. Den samme profil er gældende for medarbejdere i Skoletjenestens indsatser og projekter. Koordinatorerne i Pædagogisk Udvikling og Nationalt netværk af skoletjenester har overvejende en pædagogisk baggrund og/eller efteruddannelse.

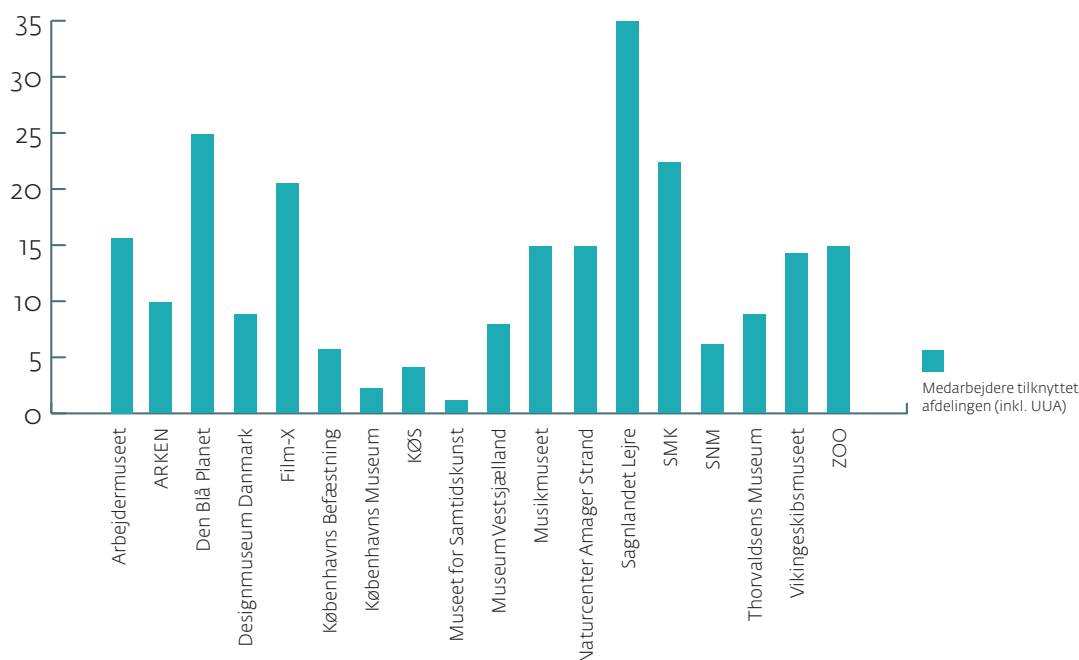
SKOLETJENESTENS KOMPETENCEPLAN

I 2017-18 har Skoletjenesten udviklet en kompetenceplan, der sætter retningen for organisationens kompetenceudvikling de kommende år. Kompetenceplanen skal:

- Skabe sammenhæng mellem kompetenceudvikling og Skoletjenestens arbejde som videncenter
- Understøtte, at alle medarbejdere har mulighed for at udvikle sig fagligt og personligt
- Skabe en fælles forståelse af, hvordan der arbejdes med kompetenceudvikling og hvorfor
- Rammesætte og planlægge kompetenceudvikling

Skoletjenestens kompetenceplan definerer en række kernekompetencer, som er centrale i videncenteret. Kernekompetencer er identificeret ud fra Skoletjenestens praksisser og er formuleret ud fra de opgaver, som videncenteret skal kunne varetage.

Hvor mange medarbejdere er tilknyttet Skoletjenestens afdelinger?

SKOLETJENESTENS AFDELINGER

Skoletjenestens afdelinger er rammen om stor aktivitet. På de 20 afdelinger er der samlet set tilknyttet 239 medarbejdere, der på forskellig vis understøtter arbejdet med undervisning. Over halvdelen af de tilknyttede medarbejdere er studenterundervisere. Derudover er der en mindre gruppe fastansatte, færdiguddannede undervisere, f.eks. undervisnings- og udviklingsmedarbejdere. Andre grupper er administrative medarbejdere, som primært arbejder med booking, og projektansatte, som har afgrænsede opgaver inden for et udviklingsprojekt. Endelig er der også en mindre gruppe af løst tilknyttede undervisere med en anden faglighed, f.eks. kunstnere.

Der er stor forskel på, hvor mange medarbejdere der er knyttet til de forskellige afdelinger. Antallet af medarbejdere afspejler dog ikke direkte den aktivitet, der er det enkelte sted, men er i stedet udtryk for, hvilken organisering der er hensigtsmæssig på de forskellige kulturinstitutioner. På Arbejdermuseet er det f.eks. 13 ud af 16, der er timelønnede undervisere, på Naturcenter Amager Strand er det 8 ud af 15, mens Museum Vestsjælland kun sjældent bruger løstansatte undervisere. Til gengæld har Naturcenter Amager Strand to undervisnings- og udviklingsmedarbejdere, mens Museum Vestsjælland blandt andet har tre formidlingsinspektører.

Museum Vestsjælland

Undervisergruppen på Museum Vestsjælland er karakteriseret ved at være fastansatte medarbejdere fra museets forskellige afdelinger, der også har andre opgaver ved siden af undervisningen. I 2017-18 igangsatte Museum Vestsjælland en pædagogisk udviklingsproces i gruppen for bl.a. at kvalificere undervisningspraksis på tværs. Ved hjælp af en observationsguide, introduceret af Pædagogisk Udvikling i Skoletjenesten, har gruppen af undervisere observeret hinandens undervisning. Det har ført til nye erkendelser og praksis både hos observatørerne og hos underviseren.

Statens Museum for Kunst

SMK's underviserstab er karakteriseret ved at have forskellige typer af undervisere. Gennem de seneste år har de arbejdet med at udvikle et praksisfællesskab blandt de forskellige typer af undervisere. Ansættelsen af to færdiguddannede undervisnings- og udviklingsmedarbejdere i 2017-18 til at varetage partnerskabsprojekter og længerevarende forløb har muliggjort et flow af idéer og erfaringer mellem de faste, korte tilbud og de længerevarende partnerskaber og forløb.

VIDEN VOKSER AF PRAKSIS

Skoletjenesten er et praksisbaseret videncenter. Det betyder, at vores mange forskellige former for praksis udgør fundamentet for den viden, vi producerer og deler.

Vores praksisforankring betyder på den ene side, at Skoletjenestens viden er skabt gennem konkret praksis, hvor elever møder genstande og anvender videnskabelige eller æstetiske arbejdsmetoder, og hvor undervisnings- og udviklingsansvarlige tilrettelægger undervisning og indgår samarbejder med lærere, skoler og kommuner. Og en praksis, hvor

Skoletjenesten samarbejder med kommuner og eksterne læringsmiljøer om at organisere indsatser, der understøtter skolernes brug af de eksterne læringsmiljøer. På den anden side betyder praksisforankringen, at vores anbefalinger, råd og værktøjer er anvendelsesorienterede og har fokus på umiddelbart igen at kunne blive omsat til ny praksis. I de seneste år er Skoletjenestens praksisfelt blevet bredere og rummer mange forskellige former for praksis, der på hver sin måde har undervisning i eksterne læringsmiljøer som sit omdrejningspunkt.

“Vi udvikler undervisning i eksterne læringsmiljøer, der giver børn og unge i dagtilbud, grundskoler og ungdomsuddannelser unikke muligheder for læring og dannelse.”

Skoletjenestens mission

PÆDAGOGISK PRAKSIS

Arbejdet med udvikling af undervisning udgør en kerneaktivitet i pædagogisk praksis. Det særlige ved undervisning i eksterne læringsmiljøer er nemlig ikke blot, at det foregår i andre fysiske miljøer end skolens, men i høj grad også den faglige og pædagogiske praksis, der knytter sig til den måde, Skoletjenestens undervisnings- og udviklingsansvarlige arbejder med udvikling. Et typisk forløb med udvikling af et undervisningstilbud begynder med en idé, som f.eks. har afsæt i en ny udstilling på kulturinstitutionen eller et ønske om at tilbyde undervisning, der forholder sig til nye læreplaner, fag eller temaer. Undervejs inddrages samarbejdspartnere på og eventuelt også uden for kulturinstitutionen for at sikre faglighed og relevans. Hertil kommer udformning af undervisningsdesign, brugerinddragelse og gennemførelse af test, der medfører efterfølgende justeringer af undervisningen.

Den løbende kvalitetssikring af undervisningen og oplæring af undervisere fylder særligt på de afdelingerne, der har mange studenter til at varetage undervisningen, da der her er en stor løbende udskiftning blandt underviserne. Hvis det er muligt, bliver studenterunderviserne suppleret med undervisnings- og udviklingsmedarbejdere for at understøtte kontinuiteten i fagligheden.

Forskellige eksterne samarbejder kan gøre det muligt at arbejde mere dybdegående med det pædagogiske udviklingsarbejde, end det er muligt i den daglige praksis. I mange år har særligt eksternt finansierede projekter været et værdsat udviklingsrum for den pædagogiske praksis, og efter skolereformen er også det voksende antal af partnerskaber med skoler blevet en ramme, der gør det muligt for de eksterne læringsmiljøer at arbejde med pædagogisk udvikling på nye og eksperimenterende måder.

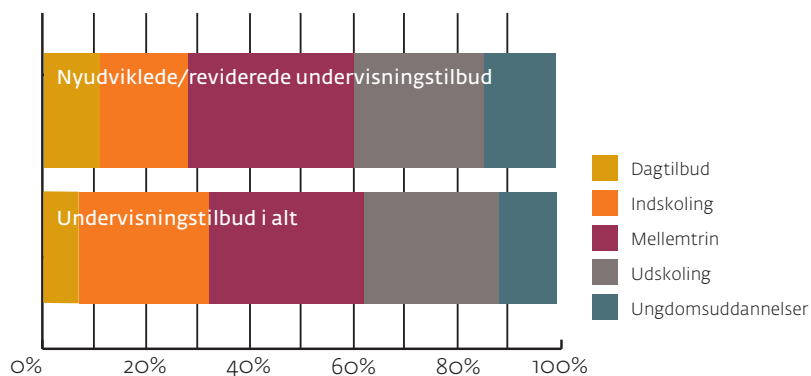
Ungdomsuddannelser

På Statens Naturhistoriske Museum er der stort fokus på ungdomsuddannelserne. I skoleåret 2017-18 har de revideret de to tilbud "Naturvidenskabeligt grundforløb – i praksis" og "I Darwins fodspor" og udviklet to nye Geo-foredrag om "Olie i undergrunden" og "Vulkaner og jordskælv".

Undervisningstilbud

Skoletjenestens afdelinger tilbyder 406 undervisningstilbud til dagtilbud, grundskole og ungdomsuddannelser, hvoraf 26 er nyudviklede, og 19 er revideret i 2017-18. Mest fylder undervisningen til grundskolen, som udgør 80% af Skoletjenestens samlede tilbud. I 2017-18 er antallet af nyudviklede undervisningstilbud til dagtilbud og ungdomsuddannelser dog større i forhold til, hvor mange besøgende vi i forvejen har fra de målgrupper. Målgruppen dagtilbud er også blevet udvidet til at omfatte vuggestuebørn, hvilket er nyt i Skoletjenesten.

Målgrupperne for Skoletjenestens eksterne læringsmiljøers undervisningstilbud

Vuggestuebørn

Naturcenter Amager Strand har udviklet undervisningstilbuddet "Et hjem til rejen", som understøtter de 0-2-åriges sprogudvikling, nysgerrighed og naturdannelse, når de arbejder med levende dyr og elementer fra stranden.

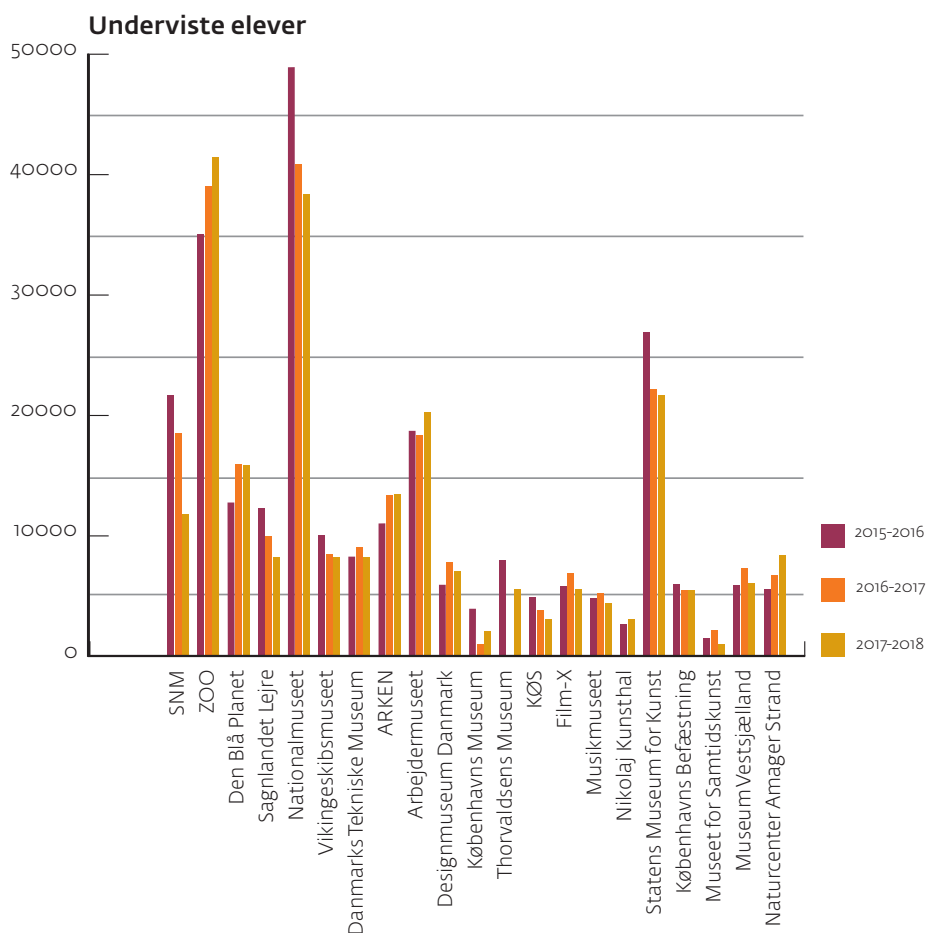
Aktivitetsniveau

Aktivitetsniveauet i de eksterne læringsmiljøer ændrer karakter i disse år. Skolernes brug af de eksterne læringsmiljøer bliver mere varieret i form og indhold. De korte forløb, hvor eleverne får en times enkeltstående undervisning i et eksternt læringsmiljø, er i hastig nedgang. I stedet bliver det stadig mere udbredt med længerevarende eller gentagne besøg, eller at besøget følges op med besøg fra det eksterne læringsmiljø på skolen. Denne tendens kommer kraftigst til udtryk i de mange partnerskaber, som Skoletjenestens afdelinger indgår med en række skoler, hvor der udvikles særlige forløb til skolerne.

Skoletjenestens besøgstal viser antallet af elever, der træder ind ad døren for at modtage undervisning.

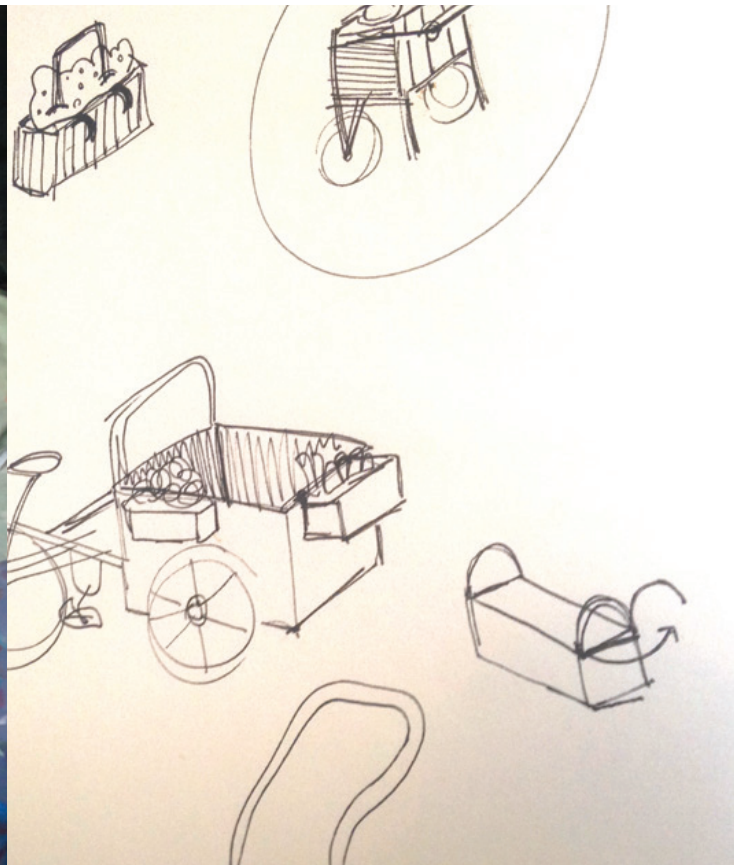
Med de seneste års udvikling dækker besøgstallene i virkeligheden over et varieret billede af komplekst sammensatte undervisningsforløb, der kun registreres som ét besøg. Det gælder, når elever deltager i hel-dagsundervisning i Sagnlandet Lejre eller i et fordybelsesforløb på Thorvaldsens Museum, der omfatter fire hele dage på museet og undervisning ude på skolen, men kun registreres som ét besøg.

Et faldende besøgstal er derfor ikke nødvendigvis ensbetydende med et faldende aktivitetsniveau, da de enkelte elever indgår i mere komplette og gennemarbejdede undervisningsforløb, hvor ikke mindst lærere og eksterne læringsmiljøer arbejder tættere sammen om elevernes læring.

Udviklingen i besøgstallene fra Skoletjenestens afdelinger tegner et meget forskelligartet billede. De nationale museer har alle haft en nedgang, og en mindre gruppe af museer har haft fremgang. Udviklingen skyldes i de fleste tilfælde forhold på kulturinstitutionen. Det kan være faktorer som periodisk lukkede udstillinger og størrelsen på underviserstaben, som betyder kapacitetsændringer. Men også interne prioriteringer af undervisnings-

afdelingen har betydning for, hvad der kan blive udbudt på hvilke vilkår, og dermed hvor attraktivt det er for skolerne at anvende undervisningen. Generelt er der sjældent tale om en faldende interesse fra skolerne, men den form for aktivitet, som skolerne ønsker, kan ændre sig, så de f.eks. hellere vil have længerevarende forløb, der ikke på samme måde giver høje besøgstal.

Historiens have

Projektet "Historiens have" på Københavns Museum inddrager kunstnergruppen Bureau DeTours til at udvikle et arkæobotanisk møbel og en have til det nye gårdrum på museet. En del af projektet er en række workshops for børn i museets to partnerskabsinstitutioner.

Projekter

Skoletjenestens afdelinger er rammen om mange projekter, der er finansieret af puljer og fonde og inddrager en bred kreds af samarbejdspartnere. Organisering og gennemførelse af projekterne sker ofte i et tæt samarbejde med kulturinstitutionens øvrige enheder, hvilket understøtter det faglige samspil på kulturinstitutionen.

Projekterne er kilder til at skabe en dybdeviden på et udvalgt område. Det gælder f.eks. projektet "Musikalske tolkninger af bibelfortællinger" på Musikmuseet, der i samarbejde med Folkekirkens skoletjeneste og to kommuner resulterede i ny viden om sanselig læsning og musik. Og undervisnings- og udstillingsprojektet "Transit" på KØS, der bidrager til udvikling og forankring af nye undervisningsmetoder i kommende undervisning.

Projekterne genererer konkrete resultater inden for undervisning, udstillinger, læremidler, metoder og modeller, der efter projektets afslutning kan anvendes af afdelingen selv, såvel som af andre kulturinstitutioner. Resultaterne kan også vedrøre etablering af nye fysiske rammer for undervisningen eller ny viden, der efterfølgende anvendes i egen praksis og deles gennem publikationer, oplæg og lign.

Projekterne rummer typisk også et element af læring undervejs for de involverede projektdeltagere. Praksis med projekter skaber dermed mulighed for faglig udvikling og kompetenceudvikling koblet direkte til

“Projekterne genererer konkrete resultater inden for undervisning, udstillinger, læremidler, metoder og modeller, der efter projektets afslutning kan anvendes af afdelingen selv, såvel som af andre kulturinstitutioner.”

praksis. Læringselementet i projekterne skyldes ikke mindst, at der inddrages eksterne aktører og viden, der kvalificerer projektet gennem deres særlige faglighed og ekspertise.

Projekterne er kendetegnet af brugerinddragelse, hvor lærere, elever og pædagoger medvirker til at kvalificere og skabe relevans ud fra et brugerperspektiv. Det gælder især, når der udvikles læremidler og undervisningstilbud, som f.eks. udvikling af undervisningsmaterialer til Forsknings Døgn på Statens Naturhistoriske Museum eller et digitalt undervisningsmateriale til gymnasiet om forholdet mellem Danmark og Vestindien på Museum Vestsjælland.

Skoletjenestens afdelinger har i perioden 2017-18 været ramme for 36 større og mindre projekter.

På små ben

Projektet "På små ben i billedrum" på ARKEN har i et projektsamarbejde mellem biblioteker, daginstitutioner, andre museer og en kommune udviklet metoder og modeller for små børns møde med kunst og kultur, som kan anvendes af andre eksterne læringsmiljøer og dagtilbud.

Fokus

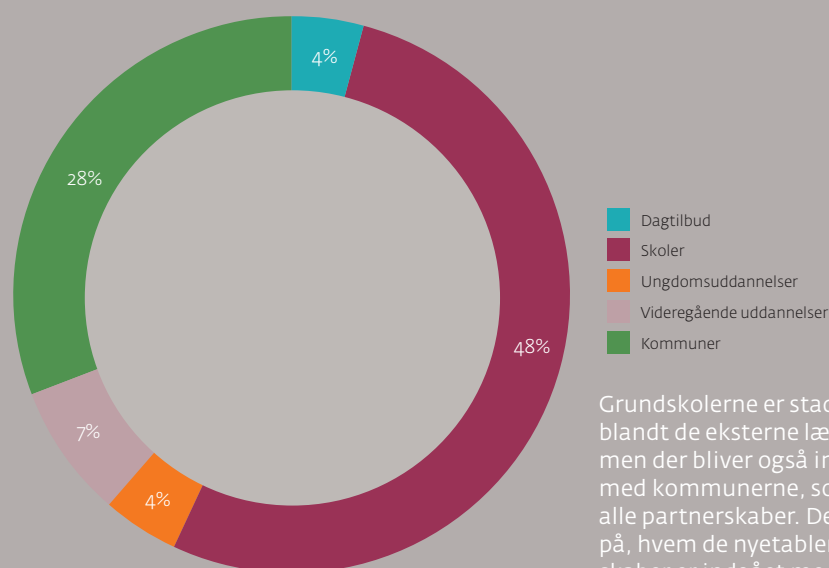
De eksterne læringsmiljøers partnerskaber

De eksterne læringsmiljøer har altid samarbejdet med skoler og andre aktører. Men de seneste år har mange samarbejder udviklet sig til egentlige partnerskaber med faste aftaler om f.eks. fælles indsatser, udvikling af særlige tilbud eller abonnementsordninger, hvor lærerne systematisk anvender de eksterne læringsmiljøer i undervisningen. Derudover er antallet af partnerskaber vokset støt og omfatter nu ikke kun skoler, men også kommuner og andre aktører som professionshøjskoler. I 2017-18 indgik Skoletjenestens afdelinger i 91 partnerskaber.

Heraf var 46 nyetableret i skoleåret 2017-18, mens 45 var en videreførelse af eksisterende partnerskaber. Det store antal nyetablerede partnerskaber vidner om, at udviklingen med indgåelse af partnerskaber stadig er i bevægelse.

De mange partnerskaber dækker over meget forskellige aktiviteter, og hvert enkelt partnerskab er unikt, hvad angår omfang, indhold og samarbejdsform. Når vi kigger nærmere på indholdet i partnerskaberne, tegner der sig dog nogle mønstre.

Hvem har de eksterne læringsmiljøer partnerskaber med?

Grundskolerne er stadig langt den største gruppe blandt de eksterne læringsmiljøers partnerskaber, men der bliver også indgået mange partnerskaber med kommunerne, som udgør knap en tredjedel af alle partnerskaber. Der er ingen signifikante forskelle på, hvem de nyetablerede og eksisterende partnerskaber er indgået med.

Abonnementsordning

Mange partnerskaber bygger på en abonnementsmodel, hvor man inden for rammen af partnerskabet aftaler en fast brug af det eksterne læringsmiljø. Det kan f.eks. være i form af et klippekort, som vi ser det på Statens Museum for Kunst, eller en aftale om et fast antal forløb, som kommunens skoler har adgang til, som vi ser det på ARKEN. Det kan også være en aftale om, at alle skolens eller kommunens klasser på et bestemt klassetrin bruger et undervisningstilbud. Det ser vi f.eks. i partnerskabet mellem Designmuseum Danmark og Rødovre Kommune og i partnerskabet mellem Sagnlandet Lejre og Lejre Kommune. Det kan også være køb af et såkaldt skole- eller institutionskort, som man har på Den Blå Planet. Eller det kan være en aftale med en skole om, at bestemte undervisningstilbud bruges på bestemte årgange, som det er tilfældet med både Arbejdermuseets og Designmuseum Danmarks partnerskab med Det Kgl. Vajsenhus.

Styrken ved denne form for partnerskab er, at det sikrer en fast brug af en række undervisningstilbud. Det kan f.eks. gøre det lettere for alle klasserne på en skole at komme af sted, og ikke kun dem, der har en ildsjæl som lærer. I de tilfælde, hvor der udvælges bestemte tilbud, som definerede årgange skal bruge, medvirker det også til at profilere skolen og give identitet, og det kan fungere som kompetenceudviklende for lærergruppen, når der f.eks. også knyttes vejledning eller kurser til. For de eksterne læringsmiljøer er disse partnerskaber gode, fordi det giver et økonomisk fundament, som sikrer en ekstra kapacitet. I de tilfælde, hvor abonnementsordningen omfatter et fast undervisningstilbud, er det oftest de gennemprøvede undervisningstilbud, der indgår, eller tilbud, som tidligere har været specialudviklede til skolen. På denne måde sikrer abonnementsordningen en forankring af den pædagogiske udvikling.

Specialudviklede undervisningstilbud

Mange partnerskaber omfatter også specialudviklede undervisningstilbud eller -forløb, hvor skolen og det eksterne læringsmiljø sammen udvikler et undervisningstilbud, der kobler skolens særlige ønsker med det eksterne læringsmiljøes ressourcer. Det er f.eks. karakteristisk for Zoo's partnerskaber, gennem hvilke der er udviklet undervisningstilbud om regnskoven, design af chimpanseanlæg, FN's verdensmål m.m. Det kan også være udvikling og gennemførelse af såkaldte "turboforløb", hvor de eksterne læringsmiljøers ressourcer sættes i spil i et intensivt forløb for en udvalgt gruppe elever inden for et bestemt fag. Og det kan være varetagelsen af et helt valgfag, som Arbejdermuseet har gjort i partnerskabet med Langelinje Skolen, eller varetagelsen af musikundervisningen for to 6. klasser, som Musikmuseet har gjort for Tagensbo Skole.

Styrken ved denne form for partnerskaber er, at det giver et enestående udviklingsrum for de eksterne læringsmiljøer, hvor både lærere og elever bidrager til udviklingen. For skolerne er det en måde at sikre, at de eksterne læringstilbud kan tilbyde lige netop den undervisning, som støtter skolens profil, og for de lærere, der indgår i udviklingen, kan samarbejdet med kulturinstitutionens fagligheder være kompetenceudviklende. For de eksterne læringsmiljøer fungerer de specialudviklede undervisningstilbud som små laboratorier, der kan flytte grænserne for, hvad der kan lade sig gøre på kulturinstitutionen, og gøre det muligt at eksperimentere med nye målgrupper og arbejdsmetoder. Det giver en særlig kvalificering af undervisningstilbuddene, som også i mange tilfælde ender med enten at blive udbudt bredt efterfølgende eller at give erfaringer, der kvalificerer den øvrige undervisning.

Udvikling i det eksterne læringsmiljø

En del partnerskaber bidrager til et udviklingsarbejde i det eksterne læringsmiljø. Det gør sig f.eks. gældende, når Antvorskov Skole er medudviklere på en museumsapp med Museum Vestsjælland. Eller i Københavns Museums partnerskab med Tagensbo Skole, hvor skolen bidrager til at udvikle elementer af det ny museum, der åbner i 2019. Konkret har 4. årgang fra Tagensbo Skole været med til at udforme og vælge genstande og historier til rummet "Bispebjerg". Udviklingsarbejdet kan dog også foregå i mindre skala, som når SMK's venskabskoler og -gymnasier hjælper med at teste nye forløb.

Styrken ved denne form for partnerskab er, at det bidrager til kulturinstitutionens generelle virke, samtidig med at elever og børn i dagtilbud får lov til at komme med bag facaderne og oplever, at det, de bidrager med, ikke kun er en øvelse, men bliver brugt til noget konkret.

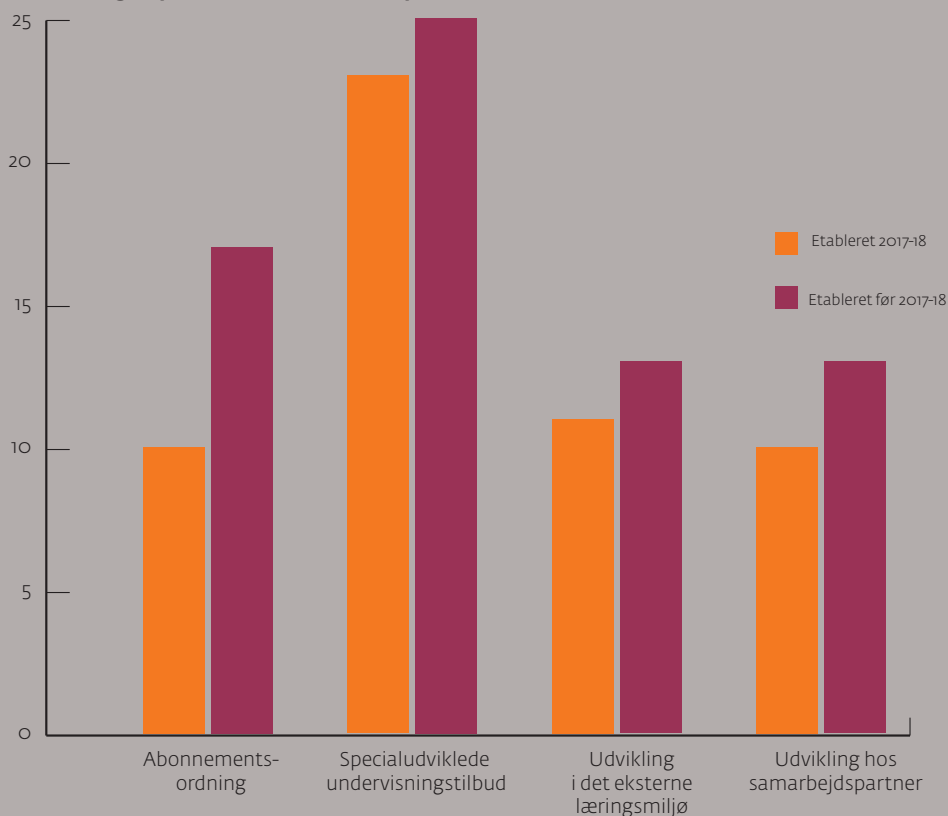
Udvikling hos samarbejdspartneren

Nogle partnerskaber bidrager til en generel skoleudvikling eller understøtter kommunale indsatser. Det ses f.eks. i ARKENs partnerskab med Københavns

Åbne Gymnasium, hvor ARKEN både laver AT-lignende forløb og bidrager til Global Camp som en del af gymnasiets deltagelse i sammenslutningen Globale gymnasier. Eller når Det Kgl. Vajsenhus indgår partnerskab med Designmuseum Danmark som en del af deres projekt "skole med udsyn" med det mål at gøre elever opmærksomme på arbejdslivets mangfoldige muligheder og styrke dem i deres uddannelsesvalg. De eksterne læringsmiljøer kan også bidrage til udvikling i kommunerne, som når Den Blå Planet indgår i Tårnby Kommunes sciencegruppe, eller når Sagnlandet Lejre bidrager til Lejre Kommunes brobygningsforløb mellem dagtilbud og skoleliv.

Disse former for partnerskaber rummer et stort potentiale, fordi de eksterne læringsmiljøer har kompetencer, der kan komplementere de pædagogiske fagligheder på skolerne og i kommunen i den retning, som "åben skole" udstikker. På nuværende tidspunkt er det kun en mindre del af partnerskaberne, der involverer udvikling hos samarbejdspartneren, men der er ansatser i flere af partnerskaberne til i højere grad at kunne understøtte udvikling både i det eksterne læringsmiljø og hos partneren.

Hvad går partnerskaberne ud på?

Tid modner partnerskaberne

De fire forskellige slags indhold i partnerskaber er ikke gensidigt udelukkende. Tværtimod understøtter de ofte hinanden, og de fleste partnerskaber rummer flere elementer. Vi kan se, at partnerskaberne udvikler sig over tid. De fleste starter med at holde sig inden for en eller to genrer, men bliver med tiden mere omfattende og nuancerede. Det tyder på, at de fleste partnerskaber har glæde af at have et simpelt indhold i begyndelsen, hvor samarbejdsrelationen skal opbygges, og efterhånden som partnerskabet udvikler sig, rummer det alle elementer i en fleksibel vekselvirkning. De nuværende partnerskaber, der rummer alle fire indholdselementer, er alle etablerede partnerskaber, der har kørt i flere år. Det gælder f.eks. SMK's venskabsskoler og -gymnasier, Arbejdmuseets partnerskab med Den Classenske Legatskole, Københavns Befæstnings partnerskab med Valhøj Skole og Museum Vestsjællands partnerskab med Pedersborg Skole.

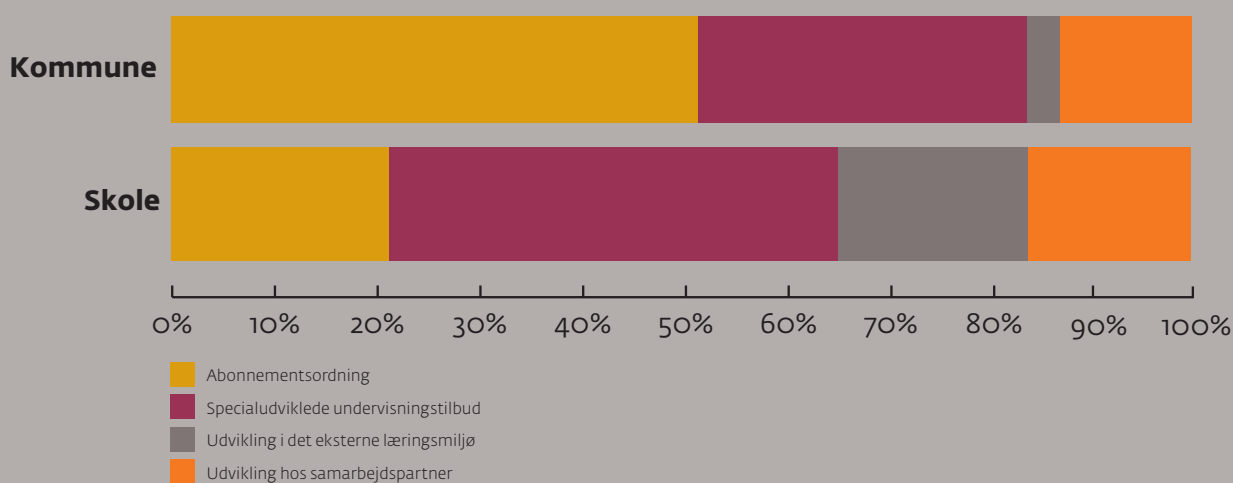
Partnerskab med skolen eller kommunen?

Skoler og kommuner er de to grupper, som de eksterne læringsmiljøer indgår flest partnerskaber med. Og selvom slutmålet med begge partnerskaber er det samme, adskiller de to sig i deres indhold.

I kommunepartnerskaberne er det over halvdelen, der drejer sig om en abonnementsordning. I de fleste tilfælde står abonnementsordningen alene eller suppleres med specialudviklede undervisningstilbud, som ofte indgår i abonnementsordningen.

I skolepartnerskaberne er det derimod de specialudviklede undervisningstilbud, der er omdrejningspunktet. Specialudviklede undervisningstilbud indgår i to tredjedele af alle skolepartnerskaberne. Abonnementsordninger optræder også i en del af partnerskaberne, men i skolepartnerskaberne står de sjældent alene, men er oftest i kombination med et specialudviklet undervisningstilbud.

Hvordan adskiller partnerskaberne med skoler og kommuner sig fra hinanden?

TENDENSER I KULTURINSTITUTIONERNES ARBEJDE MED UNDERVISNING

Den pædagogiske praksis i Skoletjenestens afdelinger bliver formet af de rammer og vilkår, som kulturinstitutionerne sætter gennem deres forskelligartede organisering, ressourcer og prioritering af undervisningen. På tværs af kulturinstitutionernes forskellighed, kan vi se forskellige udviklingstendenser.

Den første tendens er, at kulturinstitutionerne anser undervisning som en central indsats, som i stigende grad bliver prioriteret og inddraget i deres samlede virksomhed. Det kommer f.eks. til udtryk i, hvordan undervisningsafdelingen organisatorisk er forankret i kulturinstitutionen. Et særligt træk ved denne tendens er, at kulturinstitutionerne i større grad integrerer undervisningen i den samlede formidling. På Designmuseum Danmark har undervisning og formidling været prioriteret og integreret i flere år, og i september 2017 modtog museet en DASA Award, der gives til museer, der har markeret sig særligt på læring, undervisning og outreach.

“Vi udvikler undervisning i eksterne læringsmiljøer, der giver børn og unge i dagtilbud, grundskoler og ungdomsuddannelser unikke muligheder for læring og dannelse.”
Skoletjenestens mission

På Arbejdermuseet er Skoletjenesten fra foråret 2017 blevet placeret under en ny programafdeling, hvilket har betydet en styrket sammenhæng mellem undervisning og udstillingsopbygning. Nye projekter omtales konsekvent som "undervisnings- og udstillingsprojekter" og har altid en undervisnings- og udviklingsansvarlig med i projektgruppen. På Den Blå Planet er formidlingsafdelingen og Skoletjenesten, som før har været adskilte, blevet mere integrerede organisatorisk. Og på Vikingeskibsmuseet er Skoletjenesten blevet en del af en ny afdeling for Publikumsformidling, Undervisning, Sejlads og Booking, hvor Skoletjenesten som noget nyt er blevet ligestillet med Publikumsformidling og Sejladstjenesten.

Organisationsændringerne er eksempler på, at undervisningen er en vigtig del af kulturinstitutionernes

profil og strategi og afspejler, at udvikling og drift af undervisningen i højere grad tænkes ressourcemæssigt som en del af kulturinstitutionernes formidling. Det er positivt, fordi det anerkender, at en undervisningsafdeling på en kulturinstitution har en værdi og et potentiale, der går ud over den konkrete undervisning og kan bidrage til mange andre aspekter af kulturinstitutionens arbejde. Udfordringen er dog, at det kan trække ressourcer væk fra den daglige undervisning, når medarbejderne bliver inddraget i flere og nye opgaver.

En anden tendens er resultat af de senere års effektiviseringer og besparelser på kulturinstitutionernes bevillinger. Det har medført, at der generelt ikke er de samme ressourcer til den daglige drift. I forhold til undervisning kan det mærkes på to måder:

For det første betyder det generelt, at de undervisnings- og udviklingsansvarlige skal løse flere administrative og praktiske opgaver i forbindelse med den daglige undervisning, og at der dermed bliver mindre tid til udviklingsarbejde.

For det andet betyder det et øget behov for indtjening for at kunne fastholde aktivitetsniveauet, dvs. der bliver en højere grad af deltagerbetaling for at kunne dække f.eks. løn til undervisere. Nogle museer har tidligere kunne tilbyde gratis korte undervisningsforløb, men det er nu blevet sparet væk. I denne sammenhæng kommer udviklingen hen mod flere partnerskaber med skolerne, faste aftaler med kommunerne og projekter til at fungere som et vigtigt økonomisk fundament, der giver mulighed for blandt andet ansættelse af undervisere.

Nogle steder anvendes ressourcerne til at skabe en øget aktivitet, mens det andre steder bliver selve grundlaget for undervisningen. Indtjening på kulturinstitutionerne bliver således mere og mere den afgørende faktor for aktivitetsniveauet, da de enkelte kulturinstitutioner ikke alene kan dække driften – uanset hvor højt undervisningen er prioriteret.

Endelig ser vi en tendens i forhold til, hvordan kulturinstitutionerne ønsker at samarbejde med Skoletjenesten. Hvor samarbejdet tidligere var centreret om driften, er der nu flere, der ønsker at trække på Skoletjenesten som et videncenter, der kan være med til at kvalificere og udvikle den pædagogiske praksis og organisering af undervisningsafdelingen. Skoletjenesten er derfor sammen med flere nuværende og nye samarbejdspartnere i gang med at afsøge nye former for samarbejde med fokus på innovation og videnproduktion.

Skoletjenesten Bornholm

Koordinatoren i Skoletjenesten Bornholm understøtter samarbejdet mellem skoler og eksterne læringsmiljøer på Bornholm, hvor 50.000 elever (heraf 21.000 fra Bornholm) har fået undervisning i 2017-18. Naturvidenskabsfestival, talentscienceprojekt og teater- og musikforestillinger er blot nogle af de aktiviteter, som koordinatoren er med til at sørge for, at de bornholmske skolebørn får adgang til.

Skoletjenesten Öresund

Skoletjenesten Öresund skaber samarbejde på tværs af Øresund, bl.a. gennem videndeling, kompetenceudvikling og projekter som "Kom tæt på det nordiske". Her har to klasser fra Fredericia og Malmø besøgt hinanden og lyttet til hinandens nationale perspektiver på 1600-tallets historie. Det er blevet til et koncept omkring historiebrug, kulturarv og nordisk sprogforståelse.

NATIONAL KONSULENTPRAKSIS

Da Skoletjenesten i 2013 blev vært for Nationalt netværk af skoletjenester, havde videncenteret i forvejen erfaring med sparring og rådgivning af kommuner og eksterne læringsmiljøer. I Skoletjenesten varetog ledelse og koordinatore disse opgaver som én blandt mange andre, men med Nationalt netværk af skoletjenester som en del af Skoletjenesten er denne praksis kraftigt udvidet med en række regionale koordinatore, der har det som deres primære opgave. I 2017-18 har omkring 40 kommuner og mere end 100 eksterne læringsmiljøer fået sparring og rådgivning. Kontakten med den enkelte aktør er altid dobbelt: dels at sparre og rådgive, dels at lytte til lokale løsninger og udfordringer. Det giver et særligt indblik i sektoren at have berøringsflader med så mange af aktørerne. Netop den tilbagevendende kontakt med både kommunerne (og deres skoler) og de eksterne læringsmiljøer giver en forståelse for begge parter i samarbejdet om den åbne skole, som er forudsætningen for at kunne rådgive kvalificeret og løsningsorienteret. I 2017-18

har Nationalt netværk af skoletjenester også arbejdet med at understøtte forskellige nationale indsatser. Det har både drejet sig om den direkte understøttelse af ministerielle indsatser som Kulturministeriets og Undervisningsministeriets Åben Skole-initiativ, hvor Nationalt netværk af skoletjenester dels har været involveret i behandling af projektansøgninger og evalueringsformat, dels har varetaget afholdelsen af en række videnseminarer for de involverede projekter i tæt samarbejde med Undervisningsministeriets læringskonsulenter. Og det har også drejet sig om at gribe afledte behov, f.eks. at facilitere netværksmøder og videndeling mellem de mange kulturtjenester, der er opstået i kølvandet på Slots- og kulturstyrelsens pulje af samme navn. Disse opgaver giver mulighed for at trække erfaringer på tværs af det nationale og lokale og hjælper netværket til at understøtte synergier mellem de mange indsatser og projekter.

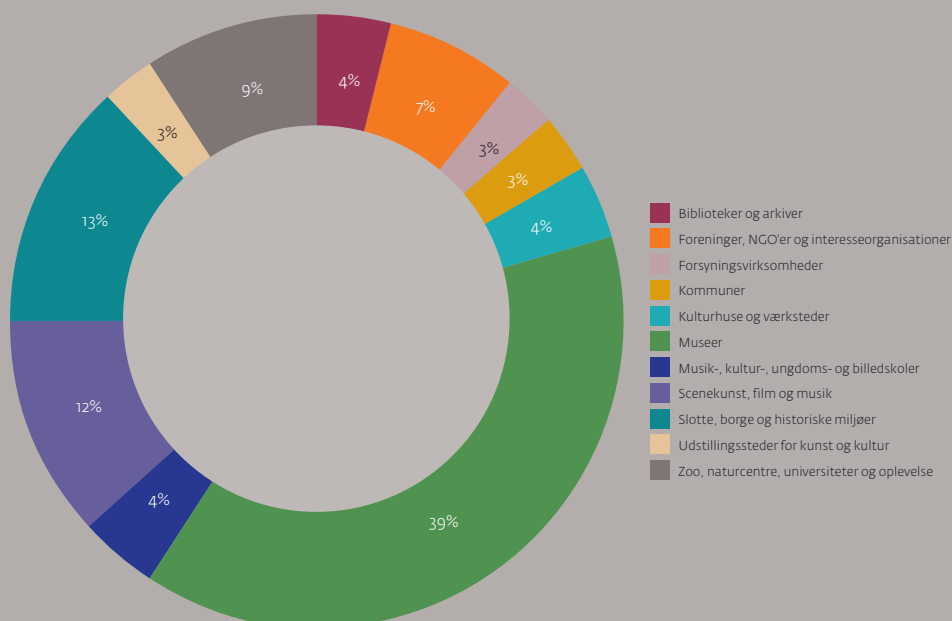
Læs analysen på skoletjenesten.dk/digitaltmødested

Fokus

Digitalt mødested for lærere og eksterne læringsmiljøer

I 17 år har Skoletjenesten drevet skoletjenesten.dk som et digitalt mødested for lærere og eksterne læringsmiljøer. De seneste års omfattende udvikling af sitet har nu forvandlet det til et sted, der ikke alene varetager kommunikationen for 475 eksterne læringsmiljøer og 14 kommuner i hele landet og giver lærerne mulighed for detaljeret søgning blandt mere end 2000 undervisningstilbud. Den daglige drift af det nye site giver også en unik indsigt i, hvilke nye typer eksterne læringsmiljøer der dukker op i landskabet, og hvilke udfordringer og muligheder kommunerne har, når de skal understøtte kommunikationen mellem skolerne og de mange aktører i åben skole. Læs analysen på skoletjenesten.dk.

Typer af eksterne læringsmiljøer på skoletjenesten.dk

KVALIFICERING AF VIDEN

Gennem mere end 40 år har Skoletjenesten udviklet og kvalificeret undervisning i eksterne læringsmiljøer og derigennem opbygget en solid base af praksiserfaringer med alt fra evaluering til museumsdidaktik og undervisningsmetoder. I takt med udviklingen af videncenteret har vi de seneste år haft fokus på, hvordan vi kvalificerer de mange praksiserfaringer til en viden, der kan komme sektoren til gavn.

Målet er, at de erfaringer, vi gør os gennem videncenterets mange praksisser, skal kunne bruges til at understøtte andre eksterne læringsmiljøers arbejde med at organisere, udvikle og gennemføre undervisning. Det kræver en kvalificering af de mange praksiserfaringer at omsætte dem til anvendelsesorienteret viden.

Skoletjenesten har tidligere gennemført fælles indsatser på tværs af afdelingerne, senest i

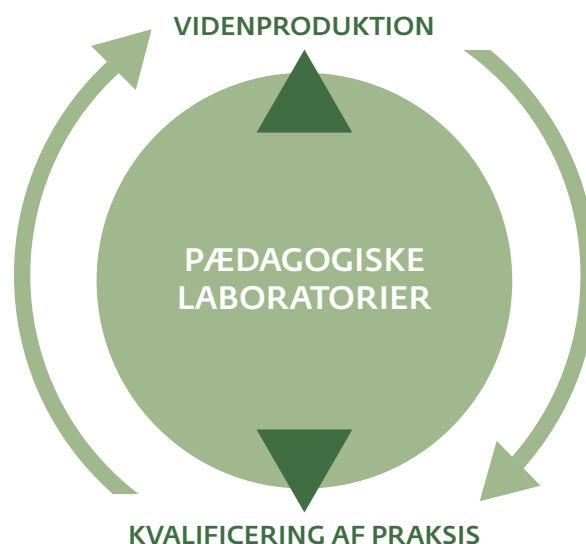
forlængelse af folkeskolereformen, som med afsæt i udviklingen af forskellige typer af undervisningstilbud styrkede vores begrebsapparat og skabte kriterier og formater, som fremadrettet kan bruges til at kvalitetsudvikle undervisningstilbud bredt. Det har f.eks. udmøntet sig i en læremiddelmodel, som guider til udvikling af læremidler i eksterne læringsmiljøer, samt identifikation af en række pædagogiske metoder i eksterne læringsmiljøer.

Videnproduktion i Skoletjenesten sker altid med afsæt i de konkrete praksisser, vi indgår i, hvad enten det er den daglige praksis i Skoletjenestens eksterne læringsmiljøer, projekter eller det udviklingsarbejde, vi bidrager til gennem vores konsulentpraksis og kursusvirksomhed. Derudover har værtskabet for Nationalt netværk af skoletjenester gennem de seneste år givet os mulighed for at arbejde mere systematisk med indsamling af viden på tværs af eksterne læringsmiljøer.

PÆDAGOGISKE LABORATORIER

Skoletjenesten har siden 2017 arbejdet med "pædagogiske laboratorier" på Skoletjenestens afdelinger. Et pædagogisk laboratorium er et eksperimenterende og fokuseret udviklingsarbejde med et dobbeltformål. Det skal dels kvalificere undervisningen i det eksterne læringsmiljø, dels være et grundlag for at dokumentere og indsamle erfaringer og viden fra udviklingsarbejdet.

Laboratorierne er praksisnære. Det betyder, at de tager afsæt i undervisningspraksis i de eksterne læringsmiljøer, og at undersøgelsesmetoder, inddragelse af viden og udvikling af ny viden foregår med udgangspunkt i praksis. Hermed sikrer Skoletjenesten, at den pædagogiske og didaktiske udvikling foregår med og i praksis, ikke adskilt fra den, hvilket er med til at understøtte, at de pædagogiske laboratorier også skaber praksisnær læring.

Læremiddelmodellen er en guide til udvikling af læremidler i eksterne læringsmiljøer.

Videnskabelse gennem praksis og til praksis

I de pædagogiske laboratorier inddrager vi begreber og handlinger inspireret fra aktionslæring, aktionsforskning og kvalitative metoder til videnopsamling. Grundlæggende arbejder vi ud fra en empirisk tilgang, hvor der dannes empiri om praksis for at kunne erfare og beskrive den. Vi arbejder med forskellige former for observation og interview med lærere, pædagoger, børn og unge. De pædagogiske laboratorier inddrager på forskellig vis brugere af undervisning i Skoletjenesten. Derfor deltager eksempelvis lærere, elever, kunstnere og medarbejdere i laboratorierne.

De pædagogiske laboratorier er kendetegnet ved en mangfoldighed af tilgange til at undersøge, kvalificere og dokumentere praksis. Fælles for dem er, at de tager afsæt i et overordnet undersøgelsesdesign, der løbende udvikles og skærpes, f.eks. i forhold til undersøgelsesfokus. I laboratorierne fastholdes viden, idéer og refleksion over undervisningen gennem brug af forskellige værktøjer som f.eks. logbøger.

Når vi ønsker ikke blot at skabe viden, der har et lokalt udviklingsperspektiv, men også en formel viden,

inddrages eksisterende eksternt produceret viden, således at den forholder sig til et større videnskredsløb inden for det pågældende felt. Et felt, der både kan være fagspecifikt, men også flerfagligt og sammensat, da det bliver til i sammenhænge, hvor der er flere fagligheder i spil.

Uanset om der er tale om direkte handlingsanvisende, diskuterende viden eller viden, der skal understøtte refleksion om praksis, er fællesnævneren for videnproduktionen, at den er praksisrettet og dermed beskæftiger sig med problemstillinger, der er relevante i anvendelse, snarere end relevante ud fra teoretiske kriterier. Formålet med videnproduktionen i Skoletjenesten gennem pædagogiske laboratorier er dermed ikke i udgangspunktet at producere forskningsviden. Det er heller ikke et generelt kriterium, at den viden, der skabes, skal være ny og original, men den kan lige så vel være omsætning af eksisterende viden, der har generel relevans for andre eksterne læringsmiljøer. Der er tale om en viden, der kvalificerer handling og muligheder for arbejdet med undervisning i eksterne læringsmiljøer.

KORTLÆGNING AF SEKTOREN

Med værtskabet for Nationalt netværk af skoletjenester har Skoletjenesten fået mulighed for at arbejde bredere med indsamling af erfaringer fra hele landet. Det giver mulighed for en anden måde at generere viden på, hvor der i højere grad kan være fokus på strukturelle træk i sektoren. Nationalt netværk af skoletjenester har siden 2015 arbejdet med systematisk at indsamle og bearbejde data fra sektoren, dels gennem interview og spørgeskemaundersøgelser blandt aktører som skoleledere, kommuner, eksterne læringsmiljøer m.fl., dels gennem dokumentation af praksis og erfaringer fra kommuner og eksterne læringsmiljøer over hele landet. Al indsamling sker på et metodisk reflekteret grundlag, der sikrer en gennemsigtighed i resultaterne. Kortlægningerne tegner aktuelle billeder af sektoren for eksterne læringsmiljøer med fokus på spillet mellem skoler, kommuner og eksterne læringsmiljøer. Kortlægningerne er dermed et opda-

teret videngrundlag, som aktørerne kan bruge til at kvalificere beslutninger, få inspiration til ny praksis eller blot reflektere over, hvor man står i forhold til de øvrige aktører i sektoren.

I foråret 2018 udkom "Faglig integration af eksterne læringsmiljøers undervisningstilbud i skolernes undervisningsforløb – en kvalitativ undersøgelse af nationale erfaringer", der på basis af mere end 30 dybdegående interview med lærere og undervisere i eksterne læringsmiljøer beskriver, hvordan lærerne bruger undervisningstilbud fra de eksterne læringsmiljøer, og hvilke udfordringer de oplever med at integrere dem i undervisningen på skolen. Kortlægningen indkredser fem hovedelementer i lærernes arbejde og giver anbefalinger til, hvad de eksterne læringsmiljøer kan gøre for at understøtte den faglige integration af det eksterne læringsmiljøes undervisningstilbud i skolernes undervisningsforløb.

“Vi indsamler, systematiserer og dokumenterer viden og erfaringer fra eksterne læringsmiljøer og deler det med alle interesserede aktører i sektoren.”

Skoletjenestens mission

Den didaktiske trekant er blevet udviklet i forbindelse med undervisningen på MuseumsUndervisningsUddannelsen og bliver nu brugt i forbindelse med udvikling af undervisning i mange eksterne læringsmiljøer.

UDDANNELSE SOM UDVIKLINGSRUM

Siden 2009 har Skoletjenesten haft ansvar for at udbyde og gennemføre MuseumsUndervisningsUddannelsen. Ud over at være et vigtigt redskab til kompetenceudvikling af de eksterne læringsmiljøer er MuseumsUndervisningsUddannelsen også blevet et udviklingsrum, hvor pædagogiske metoder og redskaber raffineres. I mødet med kursisterne får praksiserfaringer og arbejdsmetoder fra forskellige eksterne læringsmiljøer modspil. De bliver diskuteret og nuanceret, og nogle af dem kvalificeres til generelle modeller og begreber, der er anvendelige på tværs af

eksterne læringsmiljøer. Et eksempel på dette er den didaktiske trekant, som er en guide til planlægning af undervisning i eksterne læringsmiljøer. Et andet eksempel er en vejledning til pædagogiske metoder i eksterne læringsmiljøer, der beskriver fire metoder, der har et særligt fokus på at anvende det fysiske miljø og genstande i undervisningen. Disse modeller og begreber er en fast del af undervisningen på MuseumsUndervisningsUddannelsen, men bliver også brugt af andre eksterne læringsmiljøer. De kan alle findes på skoletjenesten.dk.

“Vores pædagogiske udviklingsarbejde skal være karakteriseret af en praksisnær og anvendelsesorienteret videnproduktion, der inddrager brugere og eksperter.”

Skoletjenestens mission

VIDEN I ANVENDELSE

Al den viden og erfaring, der genereres gennem Skoletjenestens mange praksisser, får først værdi, når den kommer andre til gavn og omsættes til nye initiativer og aktiviteter i kommuner og eksterne læringsmiljøer. Skoletjenesten har gennem mange år været sparringspartner for aktører i sektoren, der ønsker at udvikle undervisning til skoler og dagtilbud, og i 2017-18 er efterspørgslen på viden fra Skoletjenesten vokset endnu en gang. Vi mærker tydeligt, at flere og flere kulturinstitutioner,

organisationer, virksomheder m.fl. ønsker at bidrage til skolernes undervisning med relevante undervisningstilbud, men ikke altid ved, hvordan de skal gribe det an, eller hvordan de sikrer et læringsudbytte for eleverne. Vi mærker også, hvordan erfaringerne og kompetenceniveauet vokser bredt i sektoren, og det betyder, at de opgaver, vi bliver bedt om at bidrage til, bliver stadig mere specialiserede.

KONSULENTYDELSE

Når videncenteret får henvendelser fra sektoren, kan nogle hjælpes ved at få besvaret et par spørgsmål over telefonen, mens andre fordrer, at vi vender tilbage med konkrete data, eksempler eller kontakter, og andre igen har brug for et møde, hvor vi går mere i dybden med deres opgave eller udfordring. Endelig er der nogle, som ønsker, at Skoletjenesten løser en konkret pædagogisk opgave for dem.

I Pædagogisk Udvikling er der i dag en række medarbejdere, som med deres forskellige kompetencer kan løfte disse konsulentopgaver. Her trækkes også på viden hos medarbejderne i Skoletjenestens afdelinger, som sidder med specialviden inden for forskellige områder, det kan f.eks. være daginstitutionsområdet eller arbejdet med historiske kilder eller særlige pædagogiske metoder. Endelig har Nationalt netværk af skoletjenesters koordinatore med deres daglige forankring i forskellige kommuners skoleforvaltninger og regionale netværk af eksterne læringsmiljøer forudsætningerne for at understøtte samarbejder og initiativer på tværs.

Sparring og udviklingsopgaver for eksterne læringsmiljøer
Skoletjenesten giver sparring til eksterne læringsmiljøer. Det kan f.eks. være udvikling af materialer til lærere og elever ved udstillingsbesøg eller sparring til etablering af en skoletjeneste.

Skoletjenesten hjælper også eksterne læringsmiljøer med at løse konkrete pædagogiske udviklingsopgaver, som de enten ikke har kompetencerne eller tiden til at løfte selv. F.eks. var Skoletjenesten i foråret 2018 udførende på lærer- og elevmaterialet til det tværminister-

Vores videndeling skal være karakteriseret af åbenhed og generøsitet og sigte mod at løfte kvaliteten af den pædagogiske praksis i den samlede sektor af eksterne læringsmiljøer.

Skoletjenestens mission

rielle projekt "Kend dit land". Skoletjenesten har også været engageret i et længerevarende konsulentforløb for Folketinget med løsning af opgaver til undervisningsprojektet "Politiker for en dag". Her fik projektgruppen pædagogisk og didaktisk sparring i perioden fra efteråret 2017 og frem til forsommeren 2018.

Forankring af projekterfaringer

I en sektor med mange puljer og projekter, men faldende basisbudgetter bliver det stadig vigtigere at kunne trække erfaringer fra projekter over i en daglig drift. Skoletjenestens erfaring med organisering af eksterne læringsmiljøer og omsættelse af udviklingsprojekter til bæredygtige driftsløsninger giver afsæt for at understøtte kommuner og eksterne læringsmiljøer i at forankre projekterfaringer. I efteråret 2017 har Skoletjenesten bistået med at opsamle erfaringer fra projekt "Kulturtjenesten på Frederiksberg" med henblik på forankring i efterfølgende drift og videre udvikling. En brugerdriven evaluering og videnopsam-

På Sjælland har der været et behov for videndeling og netværk på tværs af kommunerne. Det har Skoletjenesten understøttet ved at etablere en studiegruppe om lokale partnerskaber. Studiegruppen har udviklet sig til et netværk for flere kommuners konsulenter, koordinatore og projektledere, der på forskellig vis arbejder med at understøtte åben skole i krydsfeltet mellem kommune, skoler og eksterne læringsmiljøer. Netværket giver deltagerne mulighed for at sparre om deres praksis og har besøgt forskellige kommuner for at høre om deres model og deres udfordringer og erfaringer.

Erfarne museumsundervisere og eksterne fagfolk varetager undervisningen på Museums-UndervisningsUddannelsen, som i år blev gennemført for 9. gang for Organisationen Danske Museer. Over otte kursusdage fik de 16 deltagere viden og værktøjer til at kunne udvikle, tilrettelægge, drive, evaluere og kvalitetssikre undervisningen på kulturinstitutioner.

ling resulterede i en folder til kommunen med pointer vedrørende samarbejde og kommunikation mellem skole og eksternt læringsmiljø, de erfarede pædagogiske kvaliteter, samt anbefalinger på begge områder.

Kommunernes åben skole-arbejde

Kommunerne er blevet en vigtig aktør i organiseringen og understøttelsen af de eksterne læringsmiljøer. Nogle kommuner har år(tier)s erfaring med at skabe skoletjenester, kulturpakker og lignende, og for andre har folkeskolereformen og åben skole været startskuddet til f.eks. at organisere en åben skole-indsats. Skoletjenesten mærker kommunernes engagement i form af øget efterspørgsel på sparring og hjælp til igangsættelse af initiativer. Her er det især Nationalt netværk af skoletjenester, der har opbygget en specialiseret viden, som kan bruges i kommunerne.

I 2017-18 har de nationale koordinatore givet sparring til 40 kommuner. F.eks. har Norddjurs, Mariagerfjord, Aabenraa og Stevns Kommuner fået sparring til at udvikle en strategi for deres åben skole-indsats, vælge platform for kommunikation med lærerne og igangsætte et tværkommunalt samarbejde. Behovet for støtte til udvikling af åben skole rækker helt til

Nordatlanten, hvor Nuuk Kommune har fået sparring til at igangsætte en "kulturrygsæk", med bl.a. opstart af netværk, kvalificering af undervisning i eksterne læringsmiljøer samt projektplan, aftaler, økonomi m.m.

Kompetenceudvikling af lærere

At lykkes med åben skole kræver, at lærerne ved, hvordan de kan bruge de eksterne læringsmiljøer, og hvordan de integrerer dem i deres undervisning. Skoletjenesten har mange års erfaring med at vejlede lærere i grundskolen gennem lærerkurser i de eksterne læringsmiljøer og med at samarbejde og udvikle undervisning sammen med lærere i forskellige partnerskaber. Med afsæt i bl.a. disse erfaringer har Skoletjenesten udviklet og gennemført et kompetenceudviklingsforløb for lærere i Københavns Kommune. Her fik deltagerne indblik i de faglige og pædagogiske muligheder ved at anvende undervisningstilbud i eksterne læringsmiljøer og hjælp til at forankre åben skole i de kommende årsplaner. Kompetenceudviklingsforløbet foregik i forskellige eksterne læringsmiljøer i Skoletjenesten og blev skabt i tæt samarbejde med Åben Skole i København.

ARRANGEMENTER OG UDDANNELSE

Skoletjenesten udbyder løbende temadage, studiegrupper og underviserkurser. Målgruppen er primært aktører fra de eksterne læringsmiljøer, som ønsker viden og opkvalificering inden for bestemte områder, og som kan have fordel af at udbygge deres netværk og sparre med andre, der har lignende arbejdsopgaver.

- Kend din fagfælle
- Fællesfaglige forløb i naturfagene
- Mød forberedte elever – hvad kan man gøre?
- Kvalificering af undervisning og praksis i eksterne læringsmiljøer
- Lokale samarbejder
- Rollen som udviklingsansvarlig i udstillingsteams på kulturinstitutioner
- Udvikling af grundforløb: Metode og proces
- Observation og dokumentation af undervisning i eksterne læringsmiljøer
- Digitale muligheder
- Undervisning på arkiver
- Kilder og kulturfag
- Lær om læseteater og rollespil i Ribe
- Udvikling af undervisningstilbud på mindre lokale kulturinstitutioner
- Lokale partnerskaber
- Observationer og dokumentation af egen undervisningspraksis
- Undervisning og kulturlandskaber
- Hvad kan Gecko fortælle om vores bookinger?
- Brugerstyret undervisning på kulturinstitutioner
- Nyt museum – ny skoletjeneste
- Kilder og metode
- Sparring på udvikling af praksis

Gymnasireformen var emnet for en temadag med oplæg fra Undervisningsministeriet, eksterne læringsmiljøer og en gymnasielærer. Temadage giver indblik i et aktuelt emne og inspiration, som kan omsættes til ny praksis. I 2017-18 har Skoletjenesten afholdt tre temadage med 132 deltagere.

Skoletjenestens underviserkurser er især populære blandt de mindre og mellemstore institutioner. Kurserne hjælper de eksterne læringsmiljøer med den ressourcerkrævende opgave løbende at oplære og kvalificere underviserne. I 2017-18 deltog 80 undervisere på fire kurser, der giver en grundlæggende viden om, hvad undervisning og læring er, samt værktøjer til at gennemføre god og varieret undervisning.

HELE VEJEN UD TIL LÆRERE OG PÆDAGOGER

Videncenterets opgave er ikke færdig, før kultur, natur og kunst er et grundelement i alle børn og unges læring og dannelse. Derfor arbejder vi også med at hjælpe lærere og pædagoger med at finde og anvende de relevante eksterne læringsmiljøer og undervisningstilbud. Via skoletjenesten.dk, nyhedsbreve, årskatalog og Facebook informerer vi løbende om aktuelle undervisningstilbud. For at understøtte og kvalificere brugen af de eksterne læringsmiljøer producerer vi faglige artikler,

som gennem årskataloget og Facebook når ud over hele landet. Artiklerne bygger på erfaringer fra Skoletjenestens praksisser og handler f.eks. om, hvordan man får viden om elevernes udbytte af undervisningen gennem evalueringsmetoden Personal Meaning Mapping, hvad der motiverer elever i udskolingen, hvad man kan få ud af åben skole-samarbejde, og hvordan man kan arbejde med nye typer af læringsrum.

Kommunernes kommunikation til lærerne

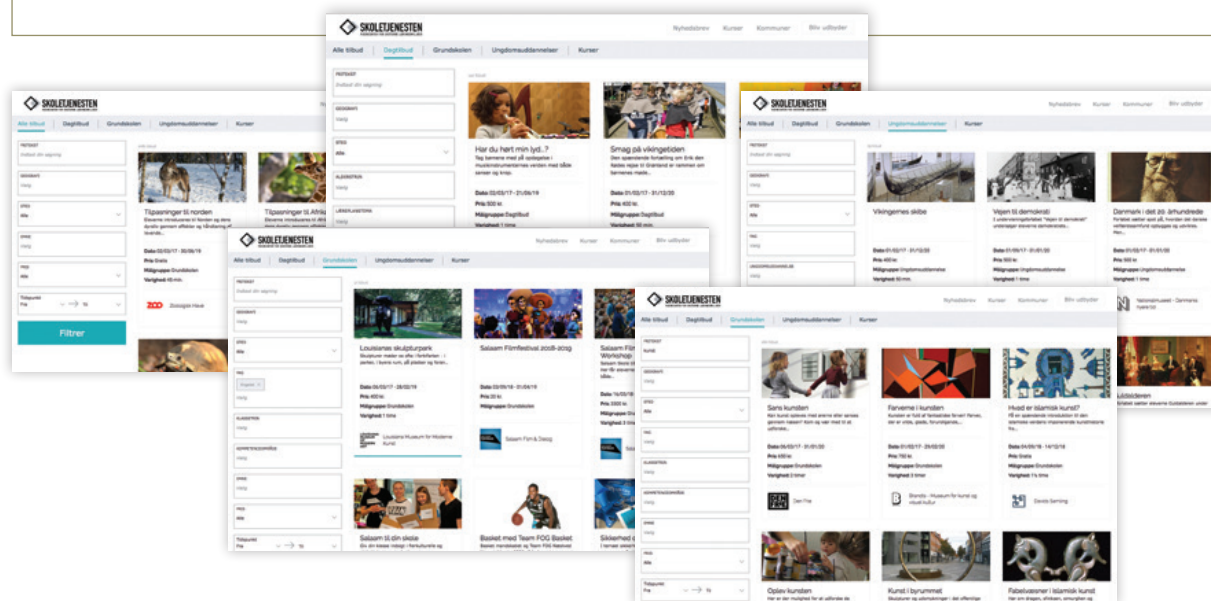
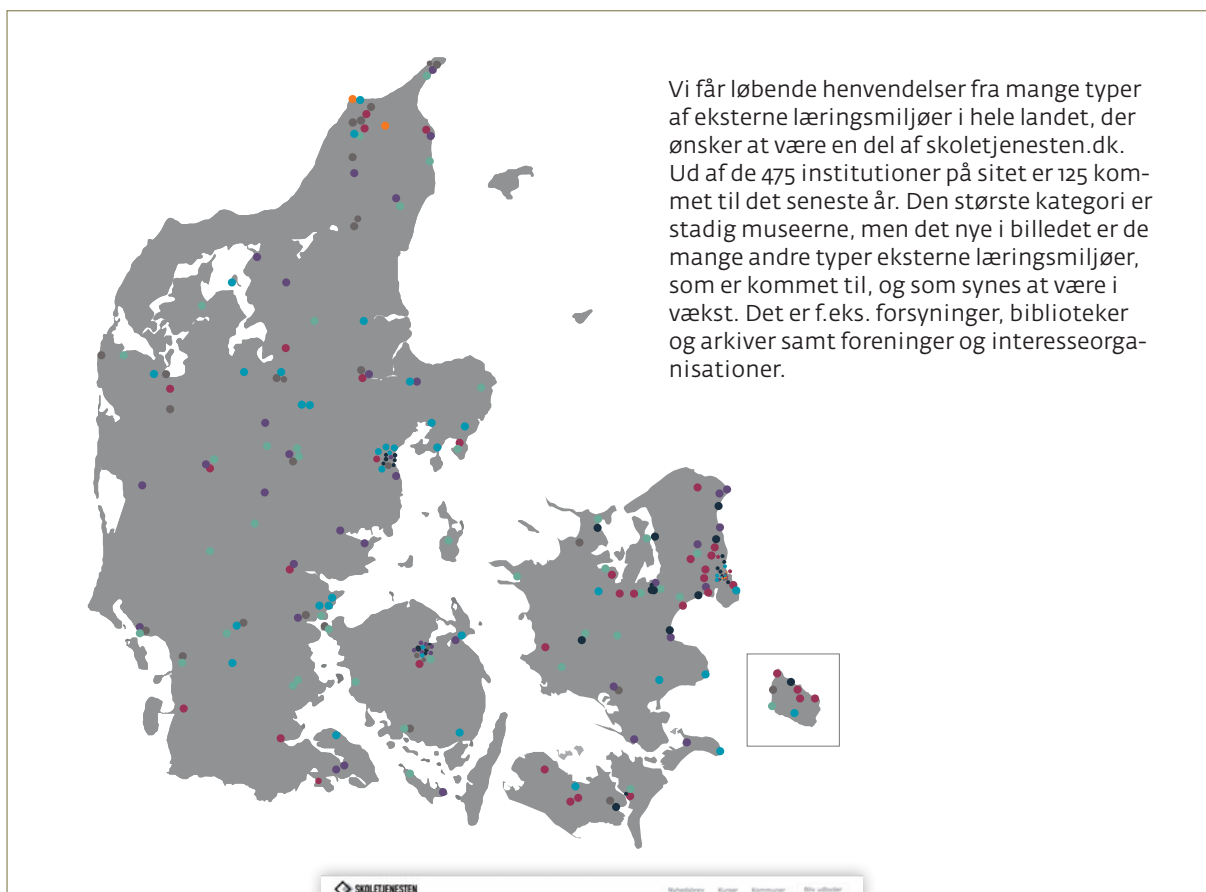
Åben skole har givet kommunerne en ny opgave med at understøtte kommunikationen mellem lærerne og de eksterne læringsmiljøer. Skoletjenestens erfaring giver os mulighed for at hjælpe en række kommuner på to måder.

For det første har vi muliggjort, at kommunerne gratis kan bruge skoletjenesten.dk som deres lokale åben skole-portal, der samler alle tilbud fra museer, foreninger, virksomheder m.m. Ved at bruge skoletjenesten.dk skal kommunen selv stå for det redaktionelle arbejde, men Skoletjenesten sørger for kvalitetssikring og løbende videreudvikling af de grundlæggende funktioner, der gør portalen funktionel og bl.a. sikrer, at alle tilbud forholder sig til fag og læringsmål. Samtidig kan kommunens tilbud automatisk optræde i de nationale søgninger, hvilket øger lærernes kendskab til undervisningstilbuddene.

For det andet tilbyder vi alle kommuner sparring og hjælp til at nå lærerne. Vi rådgiver kommunerne i forhold til valg af løsning, som kan bygge på kommunens størrelse, ressourcer eller på baggrund af den eksisterende aktivitet i kommunen. På den baggrund vælger kommunerne at bruge skoletjenesten.dk på forskellige måder. F.eks. vælger nogle kommuner en løsning, hvor indholdet hovedsageligt genereres af de eksterne udbydere, mens andre kommuner foretrækker selv at have en central redaktørrolle. Vi giver pædagogisk og teknisk sparring i forhold til oprettelse af kommunens tilbud, og i nogle tilfælde hjælper vi med kommunikationen med de eksterne læringsmiljøer, f.eks. i form af et kursus med en introduktion til, hvordan man indrapporterer tilbud, og hvordan lærere og pædagoger bruger portalen. I 2017-18 har vi givet sparring til 29 kommuner i hele landet.

14 kommuner fik i 2017-18 et kommunesite på skoletjenesten.dk: Odense Kommune, Rødovre Kommune, Bornholms Regionskommune, Fredericia Kommune, Halsnæs Kommune, Rudersdal Kommune, Hjørring Kommune, Mariagerfjord Kommune, Langeland Kommune, Struer Kommune, Køge Kommune, Næstved Kommune, Gentofte Kommune og Aabenraa Kommune.

Lærernes arbejde med at søge undervisningstilbud

Skoletjenesten.dk er opbygget med det hovedformål at være en effektiv søgemaskine for lærere og pædagoger. Søgmaskinen gør det muligt hurtigt at finde frem til netop det tilbud ud af mere end 2000, som er relevant for deres undervisningsforløb, og give den relevante faglige og praktiske information, de skal bruge til at vælge det rigtige undervisningstilbud til eleverne.

Sitet er opbygget ud fra et princip om systematisk kvalitetssikring af de mange undervisningstilbud, og det betyder bl.a., at der er en fast skabelon for beskrivelsen af undervisningstilbud, der sikrer, at lærerne og pædagogerne får alle de oplysninger, de skal bruge for at træffe et kvalificeret valg, f.eks. klassetrin, fag og læringsmål for grundskolen og f.eks. læreplanstemaer for dagtilbud.

Det trykte katalog på bordet på lærerværelset

Det trykte katalog på bordet på lærerværelset

Er det trykte katalogs æra forbi? Det spurgte vi os selv om for tre år siden, da vi reviderede Skoletjenestens infohæfte, som siden 1995 har været trykt og distribueret til skolerne i ca. 15.000 eksemplarer. Vi valgte at udvikle formatet til et årskatalog med artikler, overblik og inspiration, men stadig fastholde den trykte form. Indtil i år har Skoletjenestens årskatalog kun været distribueret i Region Hovedstaden og Region Sjælland. Men vi har oplevet, at mange af de nye kommuner på skoletjenesten.dk vest for Storebælt efterspørger et trykt lærermateriale til at supplere den digitale kommunikation og komme helt ind på bordet på lærerværelset.

Derfor har vi i 2017-18 videreudviklet konceptet for Skoletjenestens årskatalog, der med nogle få justeringer blev et landsdækkende katalog, der i år rummede 310 eksterne læringsmiljøer. Kataloget blev trykt i 17.500 eksemplarer, og ud over skolerne på Sjælland er det også distribueret til alle skolerne i vores samarbejdskommuner vest for Storebælt samt til uddannelsesinstitutioner og CFU'er i hele landet. Vi kan bl.a. se effekten af kataloget ved, at aktiviteten på skoletjenesten.dk i perioden, hvor kataloget udkommer, i år steg med 33%.

Årskataloget hjælper kommunerne med at gøre lærerne opmærksomme på deres kommunale portal og har suppleret eller erstattet andre kommunikationsindsatser. F.eks. har kataloget understøttet Hjørring Kommune i deres kommunikation med lærerne. Hjørring Kommune har i en årrække haft en målrettet åben skole-indsats, bl.a. med en kommunal portal på skoletjenesten.dk og udgivelsen af deres eget hæfte med samtlige af kommunens undervisnings-tilbud. Efter at have besluttet, at portalen på skoletjenesten.dk overflødiggjorde det komplette katalog, havde de stadig behov for at kunne sende et fysisk materiale ud på skolerne, der kunne gøre

opmærksom på og guide lærerne ind på portalen. Med en sticker på forsiden, der gjorde opmærksom på kommunens lokale portal, var Skoletjenestens årskatalog et godt redskab. Aabenraa Kommune var stadig i opstarten af deres lokale åben skole-indsats og havde derfor brug for at give lærerne mere information om det lokale arbejde. De valgte at udforme et lokalt indstik, som præsenterede de eksterne læringsmiljøer og undervisningstilbud, der kan findes på deres kommunesite på skoletjenesten.dk. Indstikket blev trykt og distribueret med det nationale katalog.

Skoletjenestens bestyrelse pr. 30/6 2018

Jesper Christensen (formand for bestyrelsen),
borgmester, Børne- og Ungdomsudvalget,
Københavns Kommune

Michael Vindfeldt
formand for Undervisningsudvalget,
Frederiksberg Kommune

Esat Sentürk
byrådsmedlem,
Høje-Taastrup Kommune/KKR Hovedstaden

Lars Damgaard Pedersen
formand for Børn og Undervisningsudvalget,
Sorø Kommune/KKR Sjælland

Skoletjenestens direktørkreds

Tobias Børner Stax
adm. direktør, Børne- og Ungdomsforvaltningen,
Københavns Kommune

Ditte Bergholdt Asmussen
centerchef, Fagligt Center, Børne- og Ungdomsforvaltningen,
Københavns Kommune

Inger Andersen
børne- og ungedirektør,
Frederiksberg Kommune

Steen Ebdrup
skolechef,
Bornholms Regionskommune/BKF Hovedstaden

Kim Christoffersen Dawartz
centerchef, Center for Kultur og Borgerservice,
Næstved Kommune/BKF Sjælland

Peter C. Kjærgaard
museumsdirektør,
Statens Naturhistoriske Museum (naturvidenskab)

Tinna Damgård-Sørensen
museumsdirektør,
Vikingskibsmuseet (kulturhistorie)

Anne-Louise Sommer
museumsdirektør,
Designmuseum Danmark (billedkunst/æstetiske fag)

Poul Vestergaard (sekretær for bestyrelsen)
Skoletjenestens leder

2017-18 i tal

Videncenteret

45 medarbejdere i videncenteret
18 partnerskaber med eksterne læringsmiljøer
8 partnerskaber med kommuner
20 undervisningsafdelinger
21 studiegrupper med **207** deltagere i hele landet
4 underviserkurser med **80** deltagere
9 gennemførsel af
MuseumsUndervisningsUddannelsen

Videncenterets afdelinger

239 medarbejdere tilknyttet afdelingerne
406 undervisningstilbud
91 partnerskaber
36 projekter
218.291 underviste børn og unge i alt
5.894 børn fra dagtilbud i undervisningsforløb
123.637 elever fra grundskolen i undervisningsforløb
25.211 elever fra ungdomsuddannelser i undervisningsforløb

skoletjenesten.dk - det digitale mødested for lærere og pædagoger

475 eksterne læringsmiljøer over hele landet
14 kommuner med kommunesites på skoletjenesten.dk
Mere end **2000** undervisningstilbud
17.500 eks. af årskataloget distribueret på **800** skoler

Skoletjenesten
- for lærere og pædagoger

LinkedIn - Skoletjenesten

issuu

ISSUU - skoletjenestendk

YouTube - Skoletjenesten

Skoletjenesten - videncenter for eksterne læringsmiljøer
Gyldenløvesgade 15 - 5. sal, 1600 København V
skoletj@skoletjenesten.dk - www.skoletjenesten.dk